

Katedra sociologie

Oponentský posudek na diplomovou práci:

Jana Černá: Fitness centrum jako náplň volného času - srovnávací výzkum mezi klienty v Praze a Frankfurtu nad Mohanem

Diplomová práce Jany Černé se zabývá moderním fenoménem, který má zřetelné společenské souvislosti a poskytuje dostatečný prostor pro sociologickou analýzu. Cílem posuzované práce je v tomto smyslu „...pomocí kvantitativního výzkumu skupinu návštěvníků fitness center popsat a porovnat i v mezinárodním měřítku.“ Mezinárodní srovnání je přitom založeno na dotazníkovém průzkumu, realizovaném na vzorku návštěvníků fitness center ve Frankfurtu nad Mohanem a v Praze.

Celkový dojem z předložené práce by se dal shrnout do jedné věty: po poměrně slibném začátku v podobě teoretického rámce přichází zklamání jeho empirickým uchopením a provedením.

Práce trpí problémem již v konceptuální rovině a jejím náležitým propojením s empirickou částí.

Je jasné, že Bourdieuho koncepce a trávení volného času jsou relevantní kontexty, resp. teoretické rámce, v nichž lze téma fitcenter zkoumat. Ovšem pokud si autorka ze všech možných vybírá právě tyto dva, musí také vysvětlit teoretickou vazbu mezi nimi. Jinými slovy, proč jsou zde oba a proč právě tyto? Proč ne např. kontext sociologie medicíny, vlivu médií, atp.? Jak do sebe oba kontexty zapadají, jaké mají styčné plochy?

Vztah mezi Bourdieuho koncepcí a obsahem dotazníku je v práci formulován velmi vágním způsobem, přechod od teoretických konceptů k empirickým indikátorům chybí úplně. Asi by se většina posuzovatelů shodla, že např. příjem i vzdělání by se nakonec ve výsledném měřicím nástroji objevily, ovšem dozajista by se tam (při pečlivé operacionalizaci, předcházející samotný sběr dat), objevila řada dalších, byly by specifikovány vazby mezi indikátory a připravena logika konstrukce souhrnných indexů i porovnávání mezi zeměmi.

Na s. 23 autorka skutečnost, že „...byly ve výzkumu ke zjištění pozice v sociálním poli použity sociodemografické proměnné, příjem, dosažené vzdělání a ekonomický status, nikoli hlubší analýza kapitálů.“ obhájí tím, že „...Bourdieu pro analýzu sociálního prostoru provedl velké množství různých typů výzkumů, není možné, aby diplomová práce svým rozsahem jeho počínání rekonstruovala.“ Souhlasím, že rekonstruovat výzkumy P. Bourdieu je pro diplomovou práci příliš velké sousto. Ovšem rozpracovat/operacionalizovat koncepci kapitálů, resp. habitusů do vlastních jasných, přehledných a přijatelných empirických indikátorů je přesně ten typ úlohy, kterou by měl diplomant v závěrečné práci předvést. Resp. už předvést musí, pokud se rozhodne práci založit na vlastním kvantitativním výzkumu. A toto autorka nečiní.

Podstatně závažnější jsou ovšem problémy v empirické části:

Autorka píše, že hlavním obsahem práce je výzkum. Tomu se ovšem začíná věnovat na straně 30, přičemž výsledky jsou prezentovány až od strany 38, kde „přichází na řadu nejdůležitější část diplomové práce“. Přitom od strany 43 už autorka představuje analýzu vedlejších výzkumných otázek, kterým tedy pak věnuje dokonce více prostoru, než analýze těch hlavních... To znamená, že nejdůležitější část práce (jak ji sama autorka označuje) má 5 stran. V takovém případě se ani nelze příliš divit tomu, že je po odborné stránce nedostatečná, a že jsou v ní velké interpretační problémy.

V celé empirické části naprosto absentuje pokus o analýzu statistické významnosti podobnosti/rozdílnosti návštěvníků v Praze a Frankfurtu nad Mohanem, ačkoli právě jejich porovnání je hlavním cílem práce. Autorka nejen, že ji vůbec neprovádí, dokonce se o ní nikde v práci ani nezmiňuje. Prezentovaná analýza proto působí dojmem, že ji zpracovával člověk, kterého veškeré metodologické a statistické kursy v průběhu studia úspěšně minuly a který nedokáže aplikovat naprosto základní analytické instrumentarium empirického výzkumu. To je v případě, kdy si student zvolí diplomový úkol založený na vlastním dotazníkovém šetření, skutečně s podivem...

Co se týče konkrétních interpretací, autorka například píše, že „nejvíce respondentů v obou městech bylo ve věku 31 – 40 let.“ To pro Prahu ovšem neplatí, neboť skupiny 20-30 a 31-40 mají vyrovnané podíly 44, resp. 45 %. Při vědomí absence jakéhokoli testování tedy uvedené vyjádření vzbuzuje dojem základní neznalosti principů interpretace výsledků empirických analýz. Toto podezření je pak ještě o to silnější, že autorka všechny závěry zakládá na interpretaci podílů skupin kategorizovaného věku, ačkoli by mohla pracovat s průměry a jejich odchylkami, a také na skutečnosti, že nijak nezdůvodňuje tvorbu právě těchto věkových kategorií. Co kdyby byla hranice stanovena na 35 a 45 let? Jak by to změnilo závěry?

Na s. 40 autorka píše „I přes rozdílný vzdělávací systém bylo nejvíce respondentů se středoškolským s maturitou nebo vysokoškolským vzděláním, a to jak v Praze, tak ve Frankfurtu nad Mohanem... Je ovšem potřeba mít stále na paměti rozdílnosti mezi oběma systémy vzdělávání.“ Samostatnou kapitolou je, že se autorka nepokusila problém s neekvivalentním indikátorem, který způsobila nedbalou operacionalizací, alespoň v náznaku vyřešit např. rekatégorizací nebo transformací na standardizovanou škálu (anebo na takový postup alespoň upozornit). Ovšem ani to nestačí; pro validní porovnání návštěvníků z obou měst je potřeba je porovnávat na pozadí celkové vzdělanostní struktury v obou městech. Co když se města liší vzdělanostní strukturou svých obyvatel? Pak by skutečnost, že do fitcenter chodí v obou městech podobná vzdělanostní skladba návštěvníků, vypovídala o nepodobnosti měst, nikoli o podobnosti!

Analýza rozdílnosti příjmů je zcela nepřehledná: jaký je tedy závěr co se týče ne/podobnosti příjmů návštěvníků? Diplomantka by měla komisi v průběhu obhajoby srozumitelně předvést a jednoznačně interpretovat, zda se návštěvníci ve Frankfurtu a Praze liší, či nikoli.

Na s. 41 autorka píše „Při pohledu na souvislost mezi příjmem a pohlavím se ukázalo, že vyšší příjmy, nad 35 000 Kč, uváděli v Praze častěji muži. Což není nijak překvapivé zjištění, protože platová nerovnost mezi pohlavími stále přetrvává. Muži v průměru vydělávají v Evropské unii o

17,5 % více než ženy.“ Toto vysvětlení vypadá věcně racionálně, ovšem empiricky je zcela nedostatečné: co když by do fitcenter, i kdyby byly příjmy vyrovnané, chodili spíše více vydělávající muži a méně vydělávající ženy? Ostatně odkaz na efekt obecné příjmové nerovnosti mužů a žen v EU autorka sama relativizuje hned vzápětí, když konstatuje, že „Ve frankfurtské části výzkumu se příjmová nerovnost mezi pohlavími však neprojevila. Příjmy mužů a žen ve Frankfurtu nad Mohanem jsou oproti pražskému vzorku vyrovnanější.“ Je překvapivé, že toto překvapivé zjištění autorka nijak nevysvětluje ani nekomentuje. Frankfurt do EU nepatří? Grafy příjmů na s. 42 nesdělují žádnou informaci, kterou by čtenář dokázal vztáhnout k cílům práce nebo hypotézám.

Skutečnost, že autorka až při interpretaci výsledků zjišťuje, že vzdělávací systémy a příjmové hladiny v ČR a Německu jsou odlišné, a tudíž lze země obtížně porovnávat, působí až téměř komickým dojmem; snad mnohem závažnější je ovšem skutečnost, že se s touto situací nepokouší vyrovnat a nějak nedbalou operacionalizaci a přípravu dotazníku napravit. Analýza na pozadí průměrných příjmů není přehledná, autorka neprezentuje žádný podložený a jednoznačný závěr. Závěr o podobnosti vzdělání návštěvníků v Praze a Frankfurtu nad Mohanem vycházející z „okometrického“ posouzení výsledků frekvenční analýzy otázky měřící odlišné věci (různé vzdělávací systémy), by si neměl dovolit ani student bakalářského stupně.

Proto konstatování na s. 48, že „Výsledky výzkumu potvrdily všechny hypotézy, které byly před realizací výzkumu stanoveny.“ je s ohledem na použité postupy ověřování hypotéz v kvantitativním výzkumu skutečně velmi troufalé..., stejně jako obecné závěry o „vnitřní homogenitě skupin“ (s. 50) a podobnosti ČR a Německa v oblasti fitcenter.

Kromě uvedených obecnější záležitostí se v souvislosti s empirickým výzkumem a jeho interpretací objevují i další problematická místa:

Na s. 31 autorka píše: Výzkum měl za úmysl vedle již zmíněných cílů také odhalit, jaké služby návštěvníci využívají, kolik utratí peněz v souvislosti s návštěvou fitness centra, jaké jsou motivace vedoucí k návštěvě fitness centra a jakým dalším pohybovým aktivitám se klienti fitness center věnují.“ Proč měl výzkum tento úmysl? V teoretické části není nikde stanoveno, že cílem DP je srovnávat motivy návštěvníků, resp. mužů a žen... Jak to souvisí s teoretickým rámcem Bourdieuho koncepce nebo volného času? Zdůvodnění naprosto chybí...

Chybí zdůvodnění volby kritérií pro výběr fitness center (s. 30) Je chvályhodné, že autorka fitcentra zahrnutá do výzkumu nevybírala nahodile, ale stanovila si kritéria. Ovšem jak? A proč právě tato?

Není mi jasný smysl většiny informací o obou městech uvádaných na s. 32 a 35. Sociální složení, počet obyvatel, snad ještě klima kvůli představě o relevantních outdoorových sportovních aktivitách, budiž..., ale proč zeměpisná šířka a délka? Proč popis průtoku řeky? Proč historie?

Informace o typu otázek v dotazníku není jasná (s. 30) – sociodemografické otázky například tedy nejsou ani otevřené ani uzavřené?

Odkazy na zdroj pod tabulkami s údaji z ISSP jsou neúplné.

Proč údaje z výzkumu ISSP nejsou prezentovány přehledně v grafu nebo tabulce, ale naprosto nepřehledně popisovány v textu? (s. 27 a 28)

s. 28. Co přesně znamená že „Poslechu hudby se v Německu denně věnuje skoro o 20 % víc respondentů než v České republice.“?

Nemohu se ubránit dojmu, že autorka buď nezná, anebo záměrně ignoruje všeobecně známá a obecně platná demografická fakta, když píše, že „I ve Frankfurtu tedy platí, že nepatrně převažují ženy.“ Opravdu platnost této skutečnosti v obou městech považuje za tak překvapivé? Kde ženy nepřevažují?

A jedna poznámka do diskuse k pasáži z části o vlivu medií (s. 17), v níž autorka píše: „Jak potenciální zaměstnavatelé, tak partneři podvědomě soudí své protějšky podle vzhledu především v první chvíli, záleží jen, jak velkou váhu mu nakonec přiřkládají. Snaha uspět pak vede k práci na změně svého vzhledu.“ Je to skutečně vlivem medií? Připadá mi, že v této kapitole autorka směšuje řadu rozdílných sociálních, psychologických, biologických faktorů a šmahem svaluje "vinu na media". Ostatně, media jsou přece do jisté míry pouze zprostředkovatelem, zobrazovatelem, obecnějších společenských jevů a procesů, nikoli jejich strůjci nebo iniciátory...

S ohledem na to, že jako vedoucí diplomové práce znám peripetie jejího vzniku a vím o úsilí, které autorka investovala do jejího zpracování, není závěrečný verdikt tohoto posudku negativní, ačkoli problémy, na které jsem v něm upozornil, rozhodně nejsou malé. Bohužel musím konstatovat, že autorka řadu z nich již v tuto chvíli četla poněkolidkrát a je skutečně škoda, že se dostaly i do tohoto druhého posudku. Ponechám tedy na rozhodnutí komise, jak se k práci, oběma jejím posudkům i výkonu diplomantky u obhajoby, vyjádří po jejím průběhu.

Jiří Vinopal, 16. 5. 2014